

FALTENYÉSZET 2014

Egy nyitott, a kapcsolatteremtés lehetőségét is tartalmazó, de önálló játéklehetőségeket is kínáló akció lesz Pécsen 2014. november 3-án. A *Faltenyészet*. Szellemi győtrelem és valami erős örömrész is vegyül mindazoknak az elméjében egybe, akik ma visszaemlékeznek az 1981-es, erősen konceptuális, mások a ténylegesen megvalósult pécsi, 1998-as megmozdulásra. Vannak, akiknek kizárólag a tervezett 2014-es *Faltenyészet*-akció létrehozásának a kísérlete jut. Kitöltetlen kapacitás. Amit ész, erő és akarat egyébként mozgásba tudott hozni a jelzett esztendőben, azt mind a tökéletesen soha nem uralkodó építmény(ek) önértékes viszontválaszaiból, a velük folytatott dialógusokból tudjuk. A tér és időbeli különbségek, a megvalósulás látszatai, képtelenségük, vagy a tényleges működés élménye, illetve a majdani megmutatkozás ismeretlenekkel teli titkos tartalmi kötik össze és választják el egymástól a múlt tényeit és az ide vonatkozó jövőbeli terveket.

Van mit fontolóra vennünk. A *Nappaliban* rendezett kiállítás egyik összefüggő főfala annak a folyamatnak a dokumentációját mutatja be, amely a *Faltenyészet* kialakulásáról és elmúlásáról szól. Valamikor a hetvenes évek legvégén vetődött fel egy gondolat a BME építészhallgatóinak a részéről, hogy a Szentendrén, 1981. május 2-4-ig tervezett, művészeti főiskolásokkal megvalósítandó „összművészeti” főiskolai napokon részt lehetne venni egy testhezálló és közösségben megvalósítandó cselekménnyel. Az építészhallgatók és egy-két fiatal tanár tárgyalásokat kezdett a képzőművészeti és színművészeti főiskolák hallgatóival, a zeneművészetisekkel, a jazz tanszék hallgatóival külön, az artistaképzősökkel, iparművészekkel a lehetséges részvételről. Látjuk, hogy mint vetődnek fel a legkülönbözőbb építészet-közeli ötletek, mint formálódik a városi élet terében elképzelt anyagi forma, amely a lehetséges résztvevők sajátos megnyilvánulásai számára inspirálóak kívánnak lenni.

Kollégiumi szobákban formálódott a vállalkozás. A téglából valami nem épület jellegű, de technikailag az építéshez közelálló valamit kívántak létrehozni. A kollégiumi életforma vitatott minőségét sejtető elszólás, amikor felvetődött az is, hogy talán éjszaka aludni is lehetne benne. Aztán azok az ötletek, hogy épületszobrok is legyenek, diadalív, vagy egy kápolnaszerű épület, aminek se ajtaja, se ablaka. Előjöttek az organikus építészetre történő utalások. Aztán, egyszerre csak megjelent egy falnak az eszméje (Vincze László találta ki) Mondták: legyen olyan, ami szétszedhető és a buli után majd elviszik. Nyilvánvaló volt, hogy a kevés építőanyag egyszer csak elfogy. Akkor vetődött fel az a megoldás, hogy a falat bontással kell folytatni. Bontás - építés – mármár Kassák jelszava: „Romboljatok, hogy építhessetek!” „Ha a téglák elfogy, építsük tovább úgy, hogy a végéről az elejére hordjuk, és elindul! Közben különböző formákat ölthet, szétágazik, majd újra egyesül. A keskeny utcákban összezárul, megmagasodik és megnyúlik. A térre kifutva kiterbélyesedik és lelassul” – áll a későbbi szamizdatban. Az ötletek így jöttek egymás után. Így alakult ki a „vándorló fal” gondolata. Az építés nyilvánvalóan több ember együttes, tervszerű és eredendően örömet szerző munkája, Ami ezután következett, az a mozgó fal koncepciót összekeverte egy sor más ötlettel, ami az építőmunka, tervezés, a közösség mozgatása, bizonyos másodlagos üzenetek megtalálása közelében született. Előkerült az útra festés, a homlokzatfestés, a stációk kialakítása, az útvonalak megtervezése, stb.

Mindennek a dokumentációja aztán a Bercsényi újságban jelent meg, egy gondosan szerkesztett és nagy vitákat is kavarázó diáklapban. Lázba jött az építészkar, az egész egyetem, igen sokan vettek részt az előkészítő megbeszéléseken, egy hónapon át. Végül kialakult egyfajta megoldás az útvonalakra, a stációkra is. Rendkívüli élményként írták le az egykori résztvevők azt, ahogy a szerény ötlet átítatta az egész egyetemi életet. Feladat volt a plakát elkészítése és a szervezés, aminek hatására évfolyamonként legalább 20-30-40 ember

hajlandó lett volna Szentendrére kimenni. A sajnálatosan betiltott, és kifulladásos esemény után még évekig úgy emlegették az egyetemen a *Faltenyészetet*, mint amihez fogható esemény nem tudott létrejönni többé, nem volt olyan esemény, ami úgy megmozgatta volna az egyetemistákat, mint ez. Szabad tünődünk azon, hogy miért volt ez olyan példamutatóan népszerű ötlet, és, hogy, mint lehetőség, valójában mit is jelenthetett a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évtized elején? Egy másik emlékezetes mozzanat volt az együttműködés szellemének megjelenése az építészkaron. A Rajzi Tanszék átengedett egy rakás gipszmodellt. Semmi kisstílűség azt illetően, hogy mi lesz ezekkel? Használják fel őket – mondták.

Amikor kipróbálták az udvaron a falépítést, hogy mégis behatárolják, mekkora távolságot lehet felrakni egységnyi építőanyagból, lelkesedéssel kapcsolódtak be az emberek ebbe az interakciókban gazdag, találékonyságot és kétkezi állóképességet is követelő munkába. „Állati jó bulinak” tartották. Rengeteg időt eltöltöttek együtt, töprengve a legjobb megoldásokon. De nem voltak egyeztetések a diákirodán, dékáni tárgyalóban, egyetemi-kari KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) Bizottságon. A *Faltenyészet* - akciót akkor – minthogy a KISZ szervezetet, és az egyetemi vezetést csak megkésve tájékoztatták, vonták be a tervezésbe – nem engedélyezték. A *Nappaliban* rendezett kiállítás dokumentációja pontosan felidéri, hogy milyen hajuknál fogva előráncigált érvek „szerelték le” az akció kigondolóját. Utalások hangzottak itt el a berlini falra vonatkozóan, a napjainkban is formálódó karanténnal kapcsolatban, ami az országépítés jelen állapotát tükrözte volna. Tulajdonképpen a politikai erőterbe csúszott át az ügy, ott pedig minden átstilizálódott az anarchikus, kaotikus nyugatmajmolás szálmasszá tett mutatóvá.

Nagyon hosszú idő telt el a *Faltenyészet* ideájának második újraszületéséig. 1989 őszén, a Kortárs Pécsi Építészet kiállítás egyik kísérő eseménye volt a *Borza és Társai Építésziroda* fiatal munkatársai által elképzelt, a szervezésükben létrehozott *Faltenyészet* akció. 1989. szeptember 17-én az építészeti kiállítások helyszíneiről, a város jól ismert kiállítótereinek irányából (Pécsi Galéria, Pécsi Kisgaléria, Művészetek Háza, Parti Galéria) egy-egy vándorló faltest indult el a Széchenyi tér felé, ahol azok egy építészeti műtárggyá álltak össze. Ezek a vándorló falak Ytong típusú falazóelemekből készültek és az akció résztvevői az elemek folyamatos egymás elé helyezésével, tehát bizonyos alakítási szabályok figyelembe vételével biztosították a különböző irányokból mozgásnak induló falak tartós haladását. Lám ráismerünk az építész kollégium szobájában egykor vázolt egyik alapötletre, amiből akkor, 1981-ben nem lehetett semmi.

Kulturális és művészeti adatokban gazdag képzettársítások, egy kivételes – bár szubkulturális színezetű - társadalmi eseménysor elemei idéződnek még ma is fel a tizenhat évvel ezelőtt történetek okán. Ugyanilyenek adtak hatóanyagot az egykori résztvevőknek is.

Ebben benne lehetett az építésznek egyetemistaként megélt szentendrei készülődéseinek tapasztalata, a nosztalgiája is, amit csak felerősített néhány olyan – a pécsi helyszínekhez köthető – plasztikai tapasztalat, mint a főtéren kiállított monumentális márványszobrok emléke, melyekben a fal építésének moduláris szerkezete tűnt fel. De bennünk van a városfal anyagából létrejött barokk házsorok látványa, a társadalmi és gyakorlati mozgások, amik a militáris - középkori funkciókat polgári – és modern esztétikai reprezentációra váltották, stb.

A képzőművész, színész és építész, bölcsész hadrendek egykori Széchenyi téri egyesülése szellemi életünk oly ritkán átélhető, leginkább a nosztalgiák kódében derengő azonosságtudatát keltette életre. 1998-ban a szentendrei idea valóra váltásaként egy

nagyméretű térforma (épület-szobor) létrejöttével lehetett számolni. És anélkül, hogy lebecsülnénk a gazdag meteorológiai természetű interakciókkal, akusztikus és performatív beavatkozásokkal folyamatosan színezett „létrehozást”, az akció egyik értelmét és küldetését, maga az építészeti terv és annak formálódása érdemli meg leginkább a felidéző figyelmet. A kiállításon terjedelmes dokumentációja van mindazon eseményeknek és szereplőknek, résztvevőknek, akik hordták, rakták, használták, ünnepelték és semmisítették meg alkalmasint az általuk kialakított plasztikai formákat és tereket. A *Faltenyészetet* elképzelő építészek abból indultak ki, hogy a galériákban látható építészeti dokumentáció önmagában nem megfelelően figyelemfelkeltő erejű és belterjes is talán. Ezért egy egyszerű, mégis öntevékeny és szerkesztő aktivitással, kapcsolatokkal és a résztvevők közötti közlésekkel gazdagított térben kísérelték meg az építészeti létokát, lényegét felfoghatóvá tenni.

Miután a négy irányból érkező, mozgó fal beérkezett a főtérre, a Gázi Kászim pasa dzsámija (Belvárosi Gyertyaszentelő Boldogasszony-templom) és az 1908-ban felújított Szentháromság szobor közötti és alatti előkészített helyszínre, ott az „egyesült erők” a falazó idomokat egymásra helyezték. Létrejött egy kockaszerkezet, sarkain kéményekkel, két bejárattal, tetősíkokkal és ablakokkal. Mellette felépült egy nagyméretű kemence is, melyben és melyen a legkülönbözőbb műformákat közvetítő cselekmények-történések megfértek. A célzott végeredményt elérve Muck Ferenc szaxofonművész játszott az átnevésedett közönségnek. A *Faltenyészet*-akcióhoz kapcsolódott akkor a Parti Galériában az *Építőipari képzés Pécs* című kiállítás az egyetem Pollack Mihály Műszaki Karán, valamint az Építőipari Szakközépiskolában tanuló fiatalok munkáiból.

Alig kétséges, hogy a tényleges térben és anyagokkal végzett, a tevékenység szükségét és pozitív kapacitásait felszabadító munka, az építés maga és az ehhez tartozó „összejövétel” volt az akció lényege. Abban a tekintetben „örök” felismerés, hogy minden lehetséges emberi viszonylat alakítása-alakulása ebben a közegben válhat a szűkös érdekorientáción túllépő és emelt szintű egyeztetések terepévé. Ezen a terepen válik különösen érdekessé egy olyan vállalkozás, amely napjainkban kívánja faggatni a közösséget bizonyos „együttlétek” szükségéről és megvalósíthatásáról, a munka és más cselekvések célszerű és szabad alakítású formáiról, a megteremthető rendről és káoszról, stb. Mert a *Nappali* aktuális kiállítása nem céloz mást, mint azt, hogy novemberben újra induljon a *Faltenyészet*. Egy 2014-es változat.

Tizenhat év telt el az utóbbi akció óta. Hihetetlen méretű és mélységű változások itatták át a közeget, amelyben ez a nem titkoltan és értelemszerűen jelképes jelentésekkel telített eseménysor, egy újabb *Faltenyészet* - akció létrejöhet. Mert teljesen világos mindenki előtt, hogy a világgazdaság átrendeződésével a civilizációs és modernizációs paradigmák radikális átértelmezése is időszerűvé vált. Szükségképpen megváltozott az építéssel kapcsolatos gondolatok és gyakorlatok rendszere is. Véget értek a techno-optimista korszakok. A növekedés megközelítette az ökológiai határokat. A globális posztmodern és az ezután következő (dekonstrukció, új-modern) trendek regionális és kronologikus összefüggései már az új paradigmák érvényesülését mutatják.

Az alá-, és fölérendeltségi viszonyok hálójában létrejövő modellek alkalmatlannak bizonyultak az egyetemes folyamatok értelmezéséhez. A hagyományos értelemben vett civilizációs „centrum-periféria” elvet felül kellett vizsgálni. Az ezredforduló táján már a valószínűségekkel jellemezhető változók és kaotikus modellek írhatták le a folyamatokat. A közelmúlt jellemzője egy sajátos érték-szerkezet; miszerint népszerű és aktuális vonulatok tűnnek el szinte váratlanul, más harsányabb divatosabb megnyilvánulások mögött, majd egyszer csak (előbbieik kimerülése, okán) előbukkannak megújulva, és eltakarnak más

jelenségeket. Mindezeket – esetenként nem tudásként – de őrzik az idegeink és izmaink. Ha kíváncsiak vagyunk valamire, akkor ez alig lehet más, mint egy közösségi összejövétel során megvalósuló „kibeszéléseknek” a minémúsége. Szakmai és képzettségi előfeltételekre való tekintet nélkül annak a megfigyelése, hogy egy szabad cselekvési térben, mint foglalunk állást önmagunk izomrendszerének és dalos kedvének állapotával kapcsolatában?

Magam már látom magam előtt a félmondatokat, amelyek a sztárkultusról, a kettős kódokról és a manierizálódásról alkotott véleményeket tükrözik. Nincs kétségem afelől, hogy kapnak majd előjelet a techno-pesszimizmus és az öko - optimizmus, a kulturális csúcstechnikák és a környezettudatosság konnotációi. Mint ahogy szemérmes lefojtottságban, de ott lesz a gesztusokban az avantgárd szimbolikus restaurációja és az új „világvége hangulat” is minden bizonnyal. Az viszont bizonyos, - ha az értelemadásnak ma is vannak még késztetései - hogy a „*Fal*” és a „*Tenyészet*” más jelentésekkel rendelkeznek külön-külön és együttesen is, mint 1981-ben, vagy 1998-ban. Az akkor ott sertepertelő óvodásokból gyermekeiket nevelő asszonyok és felnőtt férfiak lettek. Más üzenetei vannak tehát az alaprajznak, a fundamentumnak, másképpen értik az utak kijelölésének lehetőségeit, a cipelés és terhekkel vándorlás önkéntes kényszerét, speciális fogalmakat alkottak a hajlékkal kapcsolatban. És a bekerítés, elkülönülés, reprezentáló önérvényesítés stratégiáit is ravaszabban fogják fel, mint egykoron. Bizonyos, hogy akadnak majd profán társadalomismereti felismerések is, amelyeket a kezünk nyomán *tenyésztetté* szerveződő *falak* provokálnak. Felvetődnek majd erkölcsivel elegyes esztétikai dilemmák, amelyek azt firtatják majd, hogy a *fal*, ha *tenyészik*, miképpen viszonyuljon az adotthoz és a leendőhöz. Közömbös legyen-e, önmagára összpontosító élményaktus, intoleráns alakzatban hatékony egzisztencia, vagy kényszeresen másra figyelő, önmagát megosztó, múltban és jövőben oldódó szimbólum-e? Hogy a falaknak és tenyészetüknek (anyagnak és „az anyag életének”) formája majd káosz, vagy bio-metafora lesz, vagy organo-, bio-, rizo-, és nanomorfa, új ornamentikavágy vagy a véletlenül alapuló szerkezetek – nos, ezt előre nem tudhatjuk. De ha nem múlt el nyom nélkül bennünk az utolsó *Faltenyészet* óta eltelt tizenhat év, akkor gesztusaink valamelyest tükrözni fogják a bennünk létrejött világot, úgy, ahogy az van, vagy közreműködésünkkel megmutatkozhat. Ha meg elmúlt, és nem hagyta rajtunk a bélyegeit, akkor másfelé indulunk (küldenek) majd el, másképpen ismeretlen alaprajzok mentén.

Aknai Tamás